

ТАРИХ ПӘНДЕРІН ҚАШЫҚТЫҚТАН ОҚЫТУ: ҚИЫНДЫҚТАР МЕН ПЕРСПЕКТИВАЛАР

Оразаев С.Б.

А.Н. Гумилев ат. ЕҰУ Қазақстан тарихы кафедрасының оқытушысы
Нұр-Сұлтан, Қазақстан

Соңғы жылдары әлемдегі университеттер білім беру жүйесінде телекоммуникациялар мен ақпараттық технологияларды қолдану мүмкіндігіне назар аударды. Қазіргі заманғы ақпараттық технологияларға негізделген қашықтықтан қол жетімді ақпараттық және білім беру жүйесі болып табылатын қашықтықтан оқыту бүгінде білім берудің қарқынды дамып келе жатқан бағыттарының бірі болып табылады. Оның қарқынды дамуына бірқатар факторлар ықпал етеді, бірінші кезекте – оқу орындарын қуатты компьютерлермен жабдықтау және Интернет-қоғамдастықтың дамуы.

Алайда, біртұтас тұжырымдаманың болмауы және практикалық тәжірибенің жоқтығы кейде қашықтықтан оқытуға деген мүлдем қарама-қайшылықты көзқарастарға әкеледі: оның абсолюттілігінен бастап білім беру ақпаратын берудің құралдары мен әдістерінің жиынтығына дейін.

Сонымен қатар, қашықтан оқыту дегеніміз - бұл ақпаратты беру технологиясы ғана емес, дәстүрлі білім беру формасына қарағанда мүлде басқа принциптерге негізделген дидактикалық әдістер кешені екендігі жиі ұмытылады. Қашықтан оқыту негізгі білім беру мақсаты, басқа білім беру нысандары сияқты, сапалы білім алу.

Қашықтан оқыту мен дәстүрлі білімнің басты айырмашылықтарының бірі – студент пен оқытушы арасындағы қашықтық. Бұл орайда, ақпарат берудің техникалық негізі қаншалықты жетілдірілген болса да, дәстүрлі білім беру нысаны әрқашан артықшылыққа ие болады. Соған қарамастан, қашықтықтан оқыту көбінесе күндізгі оқытуды толықтыра алады, ал кейбір жағдайларда оның сапасын арттырады. Студенттердің базалық университеттен қашықтығы жаңа педагогикалық технологиялар дамытылатын заманауи компьютерлік оқу құралдарын және телекоммуникацияны қолдану арқылы өтелуі керек.

Қашықтан оқыту техникалық негізін компьютерлік телекоммуникация қалыптастырады, ол мыналарды қамтамасыз етеді: әртүрлі ақпаратты кез-келген қашықтықта жедел беру; оқу бағдарламаларының өзара әрекеттестігі және жедел кері байланыс; әртүрлі ақпарат көздеріне қол жетімділік; бірлескен телекоммуникациялық жобаларды ұйымдастыру; электрондық конференциялар арқылы кез-келген қызықтыратын мәселе бойынша ақпарат сұрау.

Қазіргі уақытта компьютерлік бағдарламалық қамтамасыздандыру бағдарламалық қамтамасыздандыру білім беру ақпаратын толық көрсетуді қамтамасыз ететін гипермәтіндік, мультимедиялық және гипермедиа оқыту құралдарын жасауға мүмкіндік береді, сонымен қатар студенттер мен оқытушы арасындағы кері байланысты жүзеге асыруды жеңілдетеді.

Оқу процесінде ақпараттық технологияның өзі маңызды емес, оны қолдану білім берудің нақты мақсаттарына жетуге қызмет етеді. Қарым-қатынас құралдарын таңдау білім мазмұнымен анықталуы керек. Бұл технологияларды таңдау оқу курстарының мазмұнын, студенттердің талап ететін белсенділік дәрежесін, олардың оқу процесіне қатысуын, нақты мақсаттары мен күтілетін оқыту нәтижелерін және т.б. зерттеуге негізделуі керек дегенді білдіреді.

Оқытудың нәтижесі тек қана ақпараттық технологияға байланысты емес, сонымен қатар курстарды әзірлеу мен ұсыну сапасына байланысты. Мультимедиялық және гипермедиа құралдарының дамуы қуатты интерактивті мүмкіндіктері бар оқу құралдарын құруға мүмкіндік береді. Осындай құралдардың пайда болуымен оқу процесінің бір бөлігін мұғалімнен компьютерге ауыстыру шындыққа айналды, сондықтан қашықтықта оқыту шындыққа айналды. Компьютер оқу іс-әрекетінің барлық түрлерін өз мойнына ала алмайтыны сөзсіз. Бұл мәлімдеме техникалық, жаратылыстану және физикалық мамандықтар үшін айқын, онда практикалық дағдылар мен шеберлікті алуға мүмкіндік беретін зертханалық шеберхананың болуы міндетті.

Қашықтан оқыту технологиялары гуманитарлық ғылымдар саласында, атап айтқанда тарихта ең тиімді болып саналады. Бір қарағанда, мұнда қашықтықтан оқытуға толық көшуге болатын сияқты. Шынында да, күрделі зертханалық қондырғылар мен жабдықтардың болмауы базалық университеттен алыс орналасқан мектепке дейінгі білім берудің перифериялық орталығында оқу процесін ұйымдастыруға мүмкіндік береді. Алайда, білім берудің бұл саласында қашықтықтан оқытуға көшу кезінде ақпараттарды электронды түрде ұсынуға және қашықтан оқыту технологияларын қолдануға байланысты көптеген проблемалар туындайды. Олар гуманитарлық білімнің ерекшелігімен, ең алдымен формалды емес сипатымен қалыптасады [2]. Бұл ерекшелік тарихты қашықтықтан оқыту, әсіресе білім беру жүйесіне ерекше талаптар қойылған жоғары білім жүйесінде айқын көрінеді.

Тарихшыларды сапалы даярлаудың міндетті шарты - университетте кітапханалардың, мұражайлардың және оқу тәжірибелерінің болуы студенттерге кәсіби құралдармен жұмыс істеуге, деректермен танысуға және практикалық дағдыларды дамытуға мүмкіндік береді. Алайда, осы жағдайларда да, басты рөл мұғалімге жүктеледі, өйткені студент пен оқытушының шындықты білуге тікелей қатысуы оқу процесін тиімді етеді. Мұндай мүмкіндіктерді қашықтықтан оқыту тарихында жүзеге асыруға бола ма және қалай?

Қашықтан оқыту жүйесіндегі басты назар технологияларды енгізу емес, оқу курстарының сәйкес мазмұнына сәйкес берік әдістемелік базаны құру болуы керек. Қашықтан оқыту орталығында кітап қорын құру арқылы (немесе ондағы кітапханалардың ресурстарын пайдалану арқылы) әдістемелік базаны құру мәселесін ішінара шешуге болады.

Бірақ ең тиімді шешім электрондық каталогтары бар және студенттерге үлкен көлемде ақпарат алуға мүмкіндік беретін қашықтан қол жетімділіктің ақпараттық орталықтарын құру болып табылады. Алайда, кітапхана қорын электронды форматқа ауыстыру және шалғай аймақтан қол жеткізуді қамтамасыз ету мәселені шешпейді, өйткені компьютерде «кітап» форматында берілген ақпаратпен жұмыс істеу кезінде көзге жүктеме артып, әлсіздік артады. Сондықтан, компьютердің көмегімен ұсынылған материалдар баспаға қарағанда мүлде басқа ұйымдастыру мен құрылымға ие болуы керек.

Біріншіден, электронды оқытудың интерактивті бағдарламаларын құру қажет. Тәжірибе көрсеткендей, оқу процесінің барлық компоненттерін (видео дәріс, интерактивті электрондық оқулық, зертханалық тренажер, тестілеу бағдарламалары) біріктіре алатын мультимедиялық курстардың көмегімен оқудың ең жақсы нәтижесіне қол жеткізіледі.

Тарихты зерделеу кезінде мультимедиялық технологияларды қолдану мәселесі ерекше маңызды. Бейне (және кейде дыбыстық) сапар қажет ететін тарихи курстардың қарапайым тізімі де кең: мәдени тарих, археология, этнография, тарихи география және т.б.

Дұрыс құрылған сценарий, мысалы, тарихи оқиғалардағы логикалық қатынастарды бақылауға немесе экономикалық тәуелділікті құруға мүмкіндік береді, оқушыға кітаптан ақпарат алудан гөрі көп пайда әкелуі мүмкін. Мұндағы құпия сценарийде курс авторының түсіндірмесі, оның осы немесе басқа құбылыс туралы көзқарасы, сондықтан оқулықтың оқыту функциясы белсенді бола бастайды. Мультимедиялық курста автордың ой-пікірін әртүрлі тәсілдермен: мәтін, дыбыс, графика, видео арқылы білдіруге болатындығын ұмытпаған жөн. Бұл мұғалімнің сабаққа «нақты» қатысуының әсерін жасайды.

Электронды интерактивті оқулықтың болуы баспа материалдарын дидактикалық арсеналдан алып тастамайды. Сонымен қатар, оқулыққа енгізілген мәтіндерді, қажет болған жағдайда, студент өз бетінше басып шығара алады. Оқу материалдарының бір бөлігі интерактивті емес мәтіндік файл ретінде оқулықтар пакетіне енгізілуі мүмкін.

Қашықтан оқытуға арналған компьютерлік курс авторлық курс болып табылатындығын және автордың қолдауына арналғанын атап өткен жөн. Бұл қашықтықтан оқытудың жоғары сапасын қамтамасыз ететін авторлық жұмыс. Компьютерлік курстың жекелеген компоненттерін басқа оқытушылар тәуелсіз оқу модулдері ретінде, сонымен қатар өз бетінше оқуда қолданса да, максималды нәтижеге автормен бірлесе отырып қол жеткізуге болады.

Мультимедиялық технологияны қолдану ауырлық центрін тарихты оқытудың ауызша әдістерінен іздеу және шығармашылық белсенділік әдістеріне ауыстыруға қосымша мүмкіндіктер береді. Бұл тарихи материалдарды талдау мен жалпылаудағы студенттердің өзіндік іс-әрекеттері үшін негіз жасайды. Мультимедиялық курс оқу процесінде дәрістерді ішінара алмастырады. Алайда студенттердің материалды зерттеуге деген көзқарасы негізінен семинарлар арқылы қалыптасады.

Қашықтан оқыту жүйесінде студенттердің жеке немесе топтық өзіндік жұмысын ұйымдастыру күндізгі оқу түрінде жаңа педагогикалық технологияларды қолдануды қарастырады. Біріншіден, жобалық әдісті кеңінен қолдану, бірлесіп жұмыс істеу, зерттеу, проблемалық әдістер талқылау. Тарихты қашықтықтан оқыту арқылы студенттер жеке-жеке (географиялық жағынан бір-бірінен алшақ орналасқан студенттер тобы жасаған жобаға кіру арқылы) және оқытушысының жетекшілігімен топ қатыса алатын көптеген жобаларды ұйымдастыруға болады.

Қашықтан оқытудың техникалық жағын құрайтын жаңа ақпараттық технологиялар оларды педагогикалық процесте қолдануға үлкен мүмкіндіктер жасайды. Атап айтқанда;

- Интернетті қосымша ақпарат көзі ретінде тарту (әсіресе жаңа тарих, мәдениет тарихы туралы);
- мультимедиялық курстарды қол жетімді иллюстрациялық материалдар мен тарихи деректердің үлкен көлемімен толтыру;
- археологиялық қазба жұмыстарын жүргізу, этнографиялық материал жинау, ескерткіштерді қалпына келтіру, мұрағат құжаттары арқылы оқытуды ұйымдастыру;
- кейіннен компьютерлік өңдеумен бірге экономикалық тарих бойынша мәліметтер базасын құру;
- электрондық мұрағаттарды немесе мұрағат құжаттарының электрондық каталогтарын қалыптастыру, зерттеушіге немесе оқушыға қажетті ақпаратты табуды жеңілдететін және т.б.

Жоғарыда айтылғандардың барлығы тарихи зерттеулердің мүмкіндіктерін кеңейтіп қана қоймайды, сонымен қатар өз бетінше білім беру қызметін жүргізіп, тарихты дәстүрлі оқыту жүйесін айтарлықтай жақсартады.